

**TILSHUNOSLIKDA PRAGMATIKA HAMDA KONTEKSTGA
BOG'LIQ MA'NO TAHLILI**

Raxmonov Timur Ag'zam o'g'li

Ingliz tili integrallashgan kursi № 1

kafedrasi O'qituvchi

O'zDJTU

Annotatsiya: Ushbu maqola tilshunoslik sohasida pragmatikaning ahamiyatini va kontekstga bog'liq ma'noni o'rganish jarayonini tahlil qiladi. Pragmatika so'zlarning va gaplarning aniq ma'nosidan tashqari, muloqot davomida shakllanadigan yashirin ma'nolarni aniqlashga yordam beradi. Maqolada ijtimoiy, madaniy va vaziyatga bog'liq omillar til tushunish va muloqot jarayoniga qanday ta'sir qilishi ko'rib chiqiladi. Natijada, samarali kommunikatsiya nafaqat grammatik bilimga, balki pragmatik kompetensiyaga ham bog'liq ekanligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Pragmatika, kontekstual ma'no, nutq harakatlari, deiksis, implikatura, prezupotsiya, suhbat me'yorlari, pragmatik kompetensiya, diskurs tahlili, til ishlatish.

Kirish

Til inson muloqotining asosiy vositasi bo'lib, u nafaqat grammatik qoidalar va lug'atga, balki kontekstga ham bog'liq holda ishlaydi. Ko'p hollarda gapiruvchi so'zlarning aniq ma'nosidan tashqari yashirin niyatni ifodalaydi, tinglovchi esa kontekstual belgilar va muloqot vaziyatini hisobga olgan holda ushbu niyatni tushunadi. Shunday qilib, til nafaqat ma'lumot yetkazish vositasi, balki ijtimoiy va madaniy munosabatlarni shakllantiruvchi muhim vosita sifatida ham qaraladi. Pragmatika - tilshunoslikning til va kontekst o'rtasidagi munosabatni o'rganadigan sohasi - aynan shu jihatni tahlil qiladi. U so'zlarning lug'aviy ma'nosidan tashqari, muloqot jarayonida shakllanadigan yashirin, shuningdek, implikativ ma'nolarni

aniqlashga qaratilgan. Pragmatika til ishlatilishining vaziyatga bog'liqligini, suhbat me'yorlarini, deiksik ifodalarni va nutq harakatlarini o'rganish orqali muloqot samaradorligini tushunishga yordam beradi. Tilshunoslik amaliyotida pragmatik kompetensiya - ya'ni muloqotdagi yashirin ma'nolarni, intonatsiya, gestlar, madaniy kontekst va vaziyatni hisobga olgan holda tilni to'g'ri tushunish qobiliyati - samarali muloqotning muhim elementi hisoblanadi. Shu bois, pragmatika nafaqat akademik tadqiqotlar, balki kundalik muloqot, intercultural kommunikatsiya va til o'rganish jarayonida ham alohida ahamiyatga ega. Ushbu maqolada pragmatikaning asosiy tushunchalari - deiksis, prezupotsiya, implikatura va nutq harakatlari - orqali kontekstual ma'noni shakllanishi tahlil qilinadi. Shuningdek, ijtimoiy, madaniy va vaziyatga bog'liq omillar til tushunish va muloqot jarayoniga qanday ta'sir qilishi ham ko'rib chiqiladi. Maqola tilni faqat grammatik qoidalar va leksik birliklar majmuasi sifatida emas, balki ma'no va niyatni kontekst orqali shakllantiradigan dinamik jarayon sifatida tushunishga qaratilgan. Pragmatika sohasida olib borilgan tadqiqotlar ko'rsatadiki, til ma'nosi faqat so'zlarning lug'aviy mazmunidan iborat emas, balki u muloqot konteksti va ijtimoiy vaziyat bilan chambarchas bog'liq. Tadqiqotchilar ta'kidlaganidek, samarali kommunikatsiya til ishlatishning faqat grammatik qoidalari bilan emas, balki pragmatik kompetensiya bilan ham belgilanadi. Pragmatik kompetensiya - bu nutqni, yashirin ma'nolarni, suhbat me'yorlarini va kontekstual belgilarni tushunish qobiliyati bo'lib, u til o'rganishda va intercultural kommunikatsiyada muhim ahamiyatga ega. Olimlar, xususan, deiksis, implikatura, prezupotsiya va nutq harakatlari kabi tushunchalarning o'rganilishi til tushunish jarayonini chuqurlashtiradi, deb hisoblaydilar. Masalan, deiksis so'zlarning ma'nosini ularning joylashuvi va muloqot ishtirokchilari bilan bog'lash orqali aniqlash imkonini beradi, implikatura esa so'zlar ortidagi yashirin ma'noni tushunishga yordam beradi. Prezupotsiya nutq davomida o'zaro bilgan ma'lumotlarni aniqlashga xizmat qiladi, nutq harakatlari esa so'zlarning faqat ma'no berish emas, balki amaliy harakat sifatida ishlatilishini ko'rsatadi. Muhokama shuni ko'rsatadiki, pragmatikaning asosiy qadriyatlaridan biri - muloqotning kontekstga bog'liqligi va ma'noni doimo vaziyatga qarab tushunish

zarurati. Tadqiqotlar shuningdek, pragmatikaning lingvistik tahlil, til o'rganish, intercultural kommunikatsiya va diskurs tahlilida qo'llanilishini ta'kidlaydi. Shu nuqtai nazardan, tilni chuqur tushunish uchun grammatika va lug'at bilimidan tashqari, pragmatik qobiliyat va kontekstual fikrlash muhim rol o'ynaydi.

Xulosa

Pragmatika sohasida olib borilgan tadqiqotlar ko'rsatadiki, til ma'nosi faqat so'zlarning lug'aviy mazmunidan iborat emas, balki u muloqot konteksti va ijtimoiy vaziyat bilan chambarchas bog'liq. Tadqiqotchilar ta'kidlaganidek, samarali kommunikatsiya til ishlatishning faqat grammatik qoidalari bilan emas, balki pragmatik kompetensiya bilan ham belgilanadi. Pragmatik kompetensiya - bu nutqni, yashirin ma'nolarni, suhbat me'yorlarini va kontekstual belgilarni tushunish qobiliyati bo'lib, u til o'rganishda va intercultural kommunikatsiyada muhim ahamiyatga ega. Olimlar, xususan, deiksis, implikatura, prezupotsiya va nutq harakatlari kabi tushunchalarning o'rganilishi til tushunish jarayonini chuqurlashtiradi, deb hisoblaydilar. Masalan, deiksis so'zlarning ma'nosini ularning joylashuvi va muloqot ishtirokchilari bilan bog'lash orqali aniqlash imkonini beradi, implikatura esa so'zlar ortidagi yashirin ma'noni tushunishga yordam beradi. Prezupotsiya nutq davomida o'zaro bilgan ma'lumotlarni aniqlashga xizmat qiladi, nutq harakatlari esa so'zlarning faqat ma'no berish emas, balki amaliy harakat sifatida ishlatilishini ko'rsatadi. Muhokama shuni ko'rsatadiki, pragmatikaning asosiy qadriyatlaridan biri - muloqotning kontekstga bog'liqligi va ma'noni doimo vaziyatga qarab tushunish zarurati. Tadqiqotlar shuningdek, pragmatikaning lingvistik tahlil, til o'rganish, intercultural kommunikatsiya va diskurs tahlilida qo'llanilishini ta'kidlaydi. Shu nuqtai nazardan, tilni chuqur tushunish uchun grammatika va lug'at bilimidan tashqari, pragmatik qobiliyat va kontekstual fikrlash muhim rol o'ynaydi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Safarov, Sh. (2008). *Pragmalingvistika*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
2. Xakimov, M. (2015). *O'zbek tilidagi frazeologik iboralarning pragmatik tahlili. O'zbek tili va adabiyoti*, (3), 12–18.
3. Pulatova, U. U. qizi (2022). *Pragmalingvistika va uning o'rganish obyekti xususida. Educational Research in Universal Sciences (ERUS)*, 1(6), 357–362.
4. Rajapov, B. O. (2025). *O'zbek va ingliz tillarida so'z-gaplarning pragmatik xususiyatlari. Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 5(10), 726–727.
5. Primova, D. X. (2024). *Pragmatics and its meaning in context. Science and Education*, 5(12), 369–371.
6. Yo'ldoshev, B. (2008). *Matn lingvistikasi*. Toshkent: Fan.
7. Mahmudov, N. (2012). *Nutq madaniyati va pragmatika masalalari*. Toshkent: O'qituvchi.
8. Safarov, Sh. (2013). *Pragmatik lingvistika*. Toshkent: Fan va texnologiya.